

Adam Świątek

ORCID: 0000-0003-4256-3496

(Uniwersytet Jagielloński, Polska)

Polacy w Centralnym Związku Dziennikarzy Słowiańskich i Wszechsłowiańskim Związku Dziennikarzy¹

Artykuł dotyczy współpracy dziennikarzy polskich z Galicji (Towarzystwo Dziennikarzy Polskich we Lwowie) i Wiednia (Związek Literatów Polskich w Wiedniu) z dziennikarzami innych krajów słowiańskich w ramach Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich (Ústřední svaz slovenských novinářů) powołanego w 1902 r. W 1908 r. organizacja ta wyszła poza granice monarchii habsburskiej, przekształcając się w Wszechsłowiański Związek Dziennikarzy (Vše-slovanský svaz novinářů). Z powodu udziału rosyjskich dziennikarzy w tej inicjatywie Polacy zaniechali swojej dalszej aktywności. W tekście zwrócono uwagę na zaangażowanie polskich dziennikarzy w pracę związku oraz przedstawiono sylwetki najważniejszych z nich.

Słowa kluczowe: historia prasy, polskie dziennikarstwo, Galicja, Słowianie w monarchii habsburskiej, współpraca słowiańska

Stan badań nad historią polskiej prasy, zwłaszcza zaś galicyjskiej, można ocenić jako zaawansowany. Powstały zarówno bibliografie prasy², opracowania syntetyczne³, monografie dotyczące poszczególnych tytułów, jak i określonych

¹ Artykuł powstał w ramach realizacji projektu OPUS 13 Narodowego Centrum Nauki (2017/25/B/H53/00240): „Pomiędzy dwoma zjazdami w Pradze. Związki między Słowianami w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej w latach 1848–1908” (kierownik: prof. dr hab. Antoni Cetnarowicz).

² J. Jarowiecki, *Prasa lwowska w latach 1864–1918. Bibliografia*, Kraków 2002; M. Jakubek, *Prasa krakowska 1795–1918. Bibliografia*, Kraków 2004.

³ M. Tyrowicz, *Prasa Galicji i Rzeczypospolitej Krakowskiej 1772–1850. Studia porównawcze*, Kraków 1979; I. Homola, *Prasa galicyjska w latach 1831–1866* [w:] *Prasa polska 1661–1864*, red. J. Łojek, Warszawa 1976, s. 199–246; J. Myśliński, *Prasa Galicji w dobie autonomicznej 1867–1918* [w:] *Prasa polska 1661–1864*, s. 114–176; J. Jarowiecki, *Dzieje prasy polskiej we Lwowie do 1945 roku*, Kraków–Wrocław 2008.

zagadnień poruszanych na ich łamach⁴, biografie niektórych dziennikarzy, a nawet podejmowano próby tworzenia słownika dziennikarzy⁵. Poruszano także temat profesjonalizacji zawodu dziennikarza w wieku XIX⁶ oraz próbowano scharakteryzować pierwsze polskie organizacje dziennikarskie, czyli Lwowskie Towarzystwo Dziennikarzy Polskich⁷ i Syndykat Dziennikarzy Krakowskich⁸, wreszcie Związek Dziennikarzy Polskich we Lwowie⁹. Członkowie tych stowarzyszeń tworzyli faktyczną elitę polskiego dziennikarstwa, konsolidującą pracowników prasy, zabezpieczając ich interesy od strony finansowej i prawnej, wreszcie diagnozującą kluczowe problemy dziennikarstwa. Część z tych działań planowano realizować na szerszym niż tylko galicyjskie forum, przy wsparciu dziennikarzy słowiańskich z innych krajów monarchii habsburskiej. Zagadnieniu temu dotychczas nie przyglądała się szerzej polska literatura przedmiotu.

W niniejszym artykule postaram się ukazać obecność polskich dziennikarzy w międzynarodowych strukturach słowiańskiej prasy, które powstały jako efekt organizacji corocznych Zjazdów Dziennikarzy Słowiańskich w różnych miastach Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej. Mowa tu o Centralnym Związku Dziennikarzy Słowiańskich (występującym w polskojęzycznym materiale źródłowym także jako Związek Dziennikarzy Słowiańskich czy Związek Słowiańskich Towarzystw Dziennikarskich, a po czesku – Ústřední svaz slovenských novinářů) powstałym w 1902 r. i jego ewolucji – Wszechsłowiańskim Związku Dziennikarzy (Všeslovanský svaz novinářů) założonym w roku 1908.

Niniejszy artykuł ma na celu zwrócić uwagę nauki na dostępne materiały, które pozwalają częściowo zrekonstruować aktywność tych organów i wskazać

⁴ Najobszerniej odnotowano je przy poszczególnych tytułach w: *Bibliografia historii Polski XIX i XX wieku*, t. 3, wol. 3, red. D. U. Ściegosz-Karpińska, Warszawa 2017.

⁵ Taką próbę podejmowano co najmniej dwukrotnie na łamach dwóch różnych pism: od końca lat 60. XX w. w „Zeszytach Prasoznawczych” ukazywały się *Materiały do słownika publicystów i dziennikarzy polskich*, a w latach 1981–1984 publikowano w „Prasie Polskiej” *Słownik dziennikarzy polskich 1661–1945*. Ponadto publikowano drukiem artykuły o różnych dziennikarzach w innych czasopismach naukowych, głównie historycznych, rzadziej pisano ich biografie.

⁶ J. Szczerbiński, *Środowisko dziennikarzy lwowskich 1831–1863. Narodziny zawodu*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1985–1986, t. 24, nr 2, s. 25–45; K. Drąg, *Lwowskie korzenie polskiego dziennikarstwa. Studia nad profesjonalizacją zawodu na przełomie wieków (1848–1914)*, Kraków 2021.

⁷ A. Toczek, *Towarzystwo Dziennikarzy Polskich we Lwowie (1893–1918)* [w:] Kraków – Lwów: *książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 6, cz. 2, red. J. Jarowiecki, Kraków 2003, s. 125–140.

⁸ J. Jastrzębski, *Syndykat Dziennikarzy Krakowskich 1912–1939*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2019, t. 28, s. 39–48.

⁹ A. Toczek, *Związek Dziennikarzy Polskich we Lwowie (1909–1914) jako pierwsza korporacja dziennikarska o charakterze ogólnopolskim* [w:] Kraków – Lwów: *książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 7, red. H. Kosętko, Kraków 2005, s. 248–443.

na udział w nich Polaków. W tekście zostanie ponadto przedstawiona historia polskiego zaangażowania w funkcjonowanie tych organizacji, zwłaszcza udział Polaków w ich władzach. Nazwiska te niewątpliwie można uznać za najbardziej aktywną na forum międzynarodowym część polskiego dziennikarstwa z zaboru austriackiego przełomu XIX i XX w. Byli to ludzie nie tylko znani w Galicji z racji redagowanych pism, ale również mocno zaangażowani w budowanie współpracy międzynarodowej (czasem zakrawając także o politykę) między reprezentantami dziennikarstwa z innych krajów słowiańskich. Ich publikacje prasowe po części też kreowały opinię polskich czytelników na temat relacji między narodami słowiańskimi.

Pewną trudność w przebadaniu zasygnalizowanej problematyki stanowi rozproszenie materiałów źródłowych. Najwięcej dokumentów pozwalających na ukazanie aktywności Polaków w obu organizacjach słowiańskich znajduje się w archiwum Towarzystwa Dziennikarzy Polskich, które przechowywane jest w Centralnym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie (fond 466). Największą wartość ma zachowany fragment korespondencji między członkami Towarzystwa Dziennikarzy Polskich a władzami Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich, dotyczący m.in. dyskusji nad statutem związku¹⁰. W zbiorach archiwum znajdują się także niektóre coroczne sprawozdania polskiego towarzystwa¹¹, a w nich zazwyczaj trochę miejsca poświęcano współpracy słowiańskiej. Oprócz lwowskiego archiwum zachowane niektóre egzemplarze corocznych sprawozdań Towarzystwa Dziennikarzy Polskich posiadają także Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Biblioteka Narodowa w Warszawie oraz biblioteka Instytutu Sztuki PAN w Warszawie. Niestety dotąd nie udało się odnaleźć wszystkich wydanych drukiem sprawozdań.

Istotne znaczenie ma także fragment archiwum Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich oraz archiwum Wszechsłowiańskiego Związku Dziennikarzy, które są przechowywane w Archiwum Narodowym Czeskiej Republiki w Pradze. Najmniej wiadomo o pierwszym ze związków, bowiem we wspomnianym archiwum pod sygnaturą ASYN 2/6¹² poświęconą Centralnemu Związkowi Dziennikarzy Słowiańskich znajduje się tylko statut i dwa mało istotne dokumenty tego stowarzyszenia. Szerszy zasób materiałów zachował

¹⁰ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (dalej: ЦДАЛ), ф. 466: Товариство польських журналістів, м. Львів, 1893–1939 рр., оп. 1, спр. 30: Листування з фізичними та юридичними особами з організаційних питань. Інвентар архіву товариства за 1893–1907 рр.; спр. 31: Листи товариству від організацій, товариств та ін. фізичних і юридичних осіб з організаційних питань, 1908–1910.

¹¹ ЦДАЛ, ф. 466, оп. 1, спр. 11: Звіт про діяльність товариства за 1899–1900 рр.; спр. 12: Звіт про діяльність товариства за 1901 р.

¹² Národní Archiv České Republiky (dalej: NAČR), ASYN 2/6: Ústřední svaz slovenských novinářů.

się po Wszechsłowiańskim Związku Dziennikarzy. Pod sygnaturą ASYN 2/2¹³ kryje się statut organizacji, ale najciekawsza jest nieco chaotyczna obszerna kolekcja dokumentów zamieszczona w kartonie o sygnaturze ASYN 2/3¹⁴. Są tam bowiem fragmenty korespondencji władz związku, publikacje, ulotki, programy zjazdów, wycinki z prasy, a nawet treści zjazdowych referatów wygłoszonych przez niektórych członków towarzystwa. Część z nich dotyczy także okresu wcześniejszego – a więc sprzed 1908 r., czyli obejmuje także działalność Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich. W materiałach tych można doszukać się pojedynczych dokumentów dotyczących polskiego uczestnictwa w tej międzynarodowej inicjatywie. Zachował się tam również egzemplarz publikacji pamiątkowej po Zjeździe Dziennikarzy Słowiańskich w Lublanie, a w nim relacja Josefa Vejvary z działalności Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich¹⁵.

Badając polski udział w tej międzynarodowej inicjatywie, należy posiłkować się także materiałami prywatnymi – kolekcjami dokumentów zgromadzonych przez uczestników tej słowiańskiej współpracy dziennikarskiej. Do najważniejszych należy niewątpliwie spuścizna po Antoninie Hajnie w zbiorach Muzeum Narodowego w Pradze¹⁶. Znajduje się w nim m.in. pierwsze drukowane sprawozdanie z działalności Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich za lata 1902–1903¹⁷, publikacja pamiątkowa po V Zjeździe Dziennikarzy Słowiańskich w Pilźnie w 1903 r. wraz z informacjami o zebraniu związku¹⁸ oraz analogiczna po VIII Zjeździe Dziennikarzy Słowiańskich w Lublanie w 1908 r., w której zawarto sprawozdanie z działalności związku za lata 1906–1908 autorstwa Josefa Vejvary¹⁹, identyczne w stosunku do wcześniej wspomnianego, a znajdującego się w materiałach w Archiwum Narodowym Republiki Czeskiej (same publikacje pozjazdowe różnią się jednak i zawartością, i objętością). Dodatkowo w kartonie jest odrębny druk ze sprawozdaniem Związku Centralne-

¹³ NAČR, ASYN 2/2: Všeslovanský svaz novinářů – stanovy.

¹⁴ NAČR, ASYN 2/3: Všeslovanský svaz novinářů – Sjezdy.

¹⁵ J. Vejvara, *VIII. Sjezd slovanských novinářů v Lublani r. 1908*, Praga [1908], s. 56–58 (egzemplarz w: NAČR, ASYN 2/3).

¹⁶ Archiv Národního Muzea v Praze (dalej: ANMP), Ant. Hajn 240. Pod sygnaturą Ant. Hajn 274, inv. č. 6978 znajduje się również zdjęcie wykonane w 1908 r. podczas Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich w Lublanie, podczas którego zainaugurowano działalność Wszechsłowiańskiego Związku Dziennikarzy.

¹⁷ *Zpráva Ústředního svazu slovanských novinářů za rok 1902–1903*, Praha 1903 (egzemplarz w: ANMP, Ant. Hajn 240, inv. č. 6514: V sjezd slovanských novinářů v Plzni).

¹⁸ R. Cejnek, *Sjezd slovanských novinářů v Plzni*, Praha 1903, s. 52 (egzemplarz w: ANMP, Ant. Hajn 240, inv. č. 6514).

¹⁹ *VIII. Sjezd ústředního Svazu slovanských novinářů v Lublani ve dnech 8. a 9. září r. 1908*, Praha [1908], s. 21–34 (egzemplarz w: ANMP, Ant. Hajn 240, inv. č. 6515: VIII sjezd slovanských novinářů v Lublani 8–9 září 1908).

go Związku Dziennikarzy Słowiańskich za lata 1906–1907²⁰ – dokument o tyle ciekawy, że zawierający spis wszystkich członków poszczególnych organizacji dziennikarskich, którzy jednocześnie byli członkami Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich. Niestety, są to jedyne odnalezione sprawozdania z funkcjonowania omawianej organizacji.

Centralny Związek Dziennikarzy Słowiańskich powstał jako efekt trzech pierwszych Zjazdów Dziennikarzy Słowiańskich, które odbyły się w 1898 r. w Pradze, w 1899 r. w Krakowie i wreszcie w 1901 r. w Dubrowniku. Od samego początku podczas obrad zjazdowych postulowano i dyskutowano o potrzebie powołania międzynarodowej organizacji dziennikarskiej, do której mieli należeć dziennikarze słowiańscy²¹, ale dopiero na zjeździe dubrownickim skonkretyzowano ten postulat poprzez rezolucję inicjującą przygotowanie statutu Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich²². Statut został opracowany przez dziennikarzy czeskich i zaakceptowany przez władze państwowe 14 maja 1902 r.²³ Jego funkcjonowanie zainicjowano formalnie podczas IV Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich, który odbył się w 1902 r. w Lublanie. Skład nowego stowarzyszenia został skompletowany z członków lwowskiego Towarzystwa Dziennikarzy Polskich i trzech towarzystw czeskich: Stowarzyszenia Dziennikarzy Czeskich (Spolek českých žurnalistů), Stowarzyszenia Dziennikarzy Pilzneńskich (Sdružení českých novinářů v Plzni) i Stowarzyszenia Dziennikarzy Moraw i Śląska (Sdružení českých novinářů Moravy a Slezska). Prezesem wybrany został redaktor „Czasu” Michał Chyliński, wiceprezesem – redaktor Josef Holeček. Z Polaków weszli do wydziału dr Adam Bienkowski, Teofil Merunowicz, Kazimierz Ostaszewski-Barański, Bronisław Laskownicki i Władysław Prokesch. Łącznie w wydziale (zarządzie) związku było 6 Polaków i 12 Czechów²⁴.

W ciągu pierwszego roku działalności związku podjęto starania o włączenie do organizacji dziennikarzy także innych narodowości słowiańskich. Wystosowano w tej sprawie zaproszenie do Słowian południowych oraz do Rusinów. Ci ostatni po utworzeniu Stowarzyszenia Dziennikarzy Ruskich (Общество

²⁰ *Poročilo Osrednje zveze slovanskih časnikarjev za leto 1906–1907 (6./IX. – 30./XI/1907)*, Praha 1907 (egzemplarz w: ANMP, Ant. Hajn 240, inv. č. 6515).

²¹ Por. A. Świątek, *Polacy na uroczystościach ku czci Františka Palackiego i I Zjeździe Dziennikarzy Słowiańskich w Pradze w 1898 roku*, „Galicja. Studia i materiały” 2020, nr 6, s. 474–475.

²² *Novinarski kongres, „Crvena Hrvatska” 1901*, Br. 15 z 13 IV, s. 1.

²³ *Stanovy Ústředního svazu novinářů slovenských*, Praha 1902.

²⁴ *Zpráva ústředního svazu...*, s. 5; *Sprawozdania Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od dnia 1. kwietnia 1902 roku do dnia 30. kwietnia 1903 roku, wraz ze szkicem pierwszego 10-lecia Towarzystwa przedłożone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 10. maja 1903 r.*, Lwów 1903, s. 6; *Zjazd dziennikarzy słowiańskich. Tryest, „Czas” 1902*, nr 114 z 21 V, s. 2.

рускихъ журналистовъ) przyłączyli się do związku. W przypadku Słowenów okazało się to trudne, bowiem – jak relacjonowano w sprawozdaniu – samoorganizowanie dziennikarzy było powiązane z konkretnymi opcjami politycznymi, a to uniemożliwiało jedność²⁵.

Formalnie w Związku Dziennikarzy Słowiańskich w pierwszym roku istnienia – jak wynika ze sprawozdania organizacji – znalazło się zatem 59 członków z Towarzystwa Dziennikarzy Polskich, 70 członków ze Związku Dziennikarzy Czeskich, 50 członków ze Zjednoczenia Dziennikarzy Czeskich (później: Czechosłowackich) (Jednota českých/československých novinářů), 6 członków z Stowarzyszenia Dziennikarzy Czeskich w Pilźnie, 10 członków z Stowarzyszenia Dziennikarzy Moraw i Śląska, 13 dziennikarzy z Towarzystwa Dziennikarzy Ruskich we Lwowie, razem 207 osób, ale przyjęto jeszcze dodatkowo jednego dziennikarza z Ołomuńca²⁶. Statystycznie ujmując, 28,5% stanowili Polacy.

Jedną z najważniejszych spraw, nad którymi aktywnie pracowały władze związku, było doprowadzenie do utworzenia Słowiańskiego Biura Korespondencyjnego. W tej sprawie zabiegano u posłów do Rady Państwa o konkretne działania w tym kierunku. Wśród Polaków istotną rolę odgrywał zwłaszcza poseł Teofil Merunowicz, będący równolegle członkiem Towarzystwa Dziennikarzy Polskich i Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich. Pokładano ufność w zreformowaniu praskiej filii wiedeńskiego Biura Telegraficzno-Korespondencyjnego (k. k. Telegraphen-Korrespondenz Bureau) w takim duchu, by uzyskało względną samodzielność i aby, wzorując się na tym przykładzie, dokonać reformy także innych filii.

Po zakończonym zjeździe w Pilźnie w 1903 r. odbyło się walne zgromadzenie związku, podczas którego dokonano wyboru nowych władz. Prezesem ponownie został – przez aklamację – Michał Chyliński, a jego zastępcą Holeček. Do wydziału weszli Kazimierz Ostaszewski-Barański, Adam Bieńkowski, Władysław Prokesch, Bronisław Laskownicki. Wśród podjętych przez nowy wydział uchwał było utworzenie sądu polubownego do rozstrzygnięcia sporów między dziennikarzami. W jego skład spośród Polaków wszedł Kazimierz Ostaszewski-Barański²⁷. Postanowiono wówczas, by część spotkań władz związku odbywała się nie w Czechach, a we Lwowie²⁸.

26 marca 1904 r. zorganizowano zebranie w lokalu „Slovanskiej Besedy” w Wiedniu. Polaków reprezentował prezes związku Michał Chyliński oraz jako

²⁵ *Zpráva ústředního svazu...*, s. 3.

²⁶ Tamże, s. 5.

²⁷ *Korespondencye, Pilzno (Plzeň) 30 maja (Zjazd słowiańskich dziennikarzy)*, „Gazeta Lwowska” 1903, nr 125 z 3 VI, s. 3.

²⁸ R. Cejnek, *Sjezd slovanských novinářů...*, s. 52.

delegat Towarzystwa Dziennikarzy Polskich Władysław Prokesch. Byli na zebraniu jeszcze Josef Kuffner i František Hovorka ze Stowarzyszenia Dziennikarzy Czeskich oraz poseł dr Karel Baxa w imieniu Zjednoczenia Dziennikarzy Czechosłowackich. Z Galicji przybył także Osip Markow w imieniu Stowarzyszenia Dziennikarzy Ruskich. W tym czasie związek liczył 214 członków pochodzących z Towarzystwa Dziennikarzy Polski (70) i Stowarzyszenia Dziennikarzy Czeskich (60), Zjednoczenia Dziennikarzy Czechosłowackich (50), Stowarzyszenia Dziennikarzy Moraw i Śląska (14), Stowarzyszenia Dziennikarzy Pilzneńskich (6) oraz Stowarzyszenia Dziennikarzy Ruskich (14). Oznacza to, że liczba Polaków statystycznie wzrosła do 33%. Podczas spotkania uchwalono zaprosić do uczestnictwa w związku nowo powołane towarzystwa dziennikarskie z południowej Słowiańszczyzny. Postanowiono również ogłosić spis dziennikarzy słowiańskich w obrębie monarchii, jak i poza jej granicami, którzy mogliby zostać korespondentami dla pism słowiańskich. Podjęto wreszcie temat organizacji kolejnego, VI Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich²⁹.

Z początkiem grudnia 1904 r. odbyło się zebranie władz związku i wybory nowego kierownictwa. Z Polaków znów weszli w skład wydziału jako szef Michał Chyliński, zaś jako członkowie zarządu: Kazimierz Ostaszewski-Barański, Władysław Prokesch, Bronisław Laskownicki, dr Adam Bieńkowski. Informowano o wydaniu publikacji po zjeździe w Pilźnie, ponadto o staraniach podejmowanych w kierunku przygotowania spisu dziennikarzy słowiańskich oraz słownika nazw słowiańskich miejscowości. Omawiano wreszcie organizację kolejnego Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich i raportowano, że związek liczył 204 członków, z czego Polaków z Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie było 59, a więc 29%. Ostaszewski-Barański ponownie został wybrany do sądu arbitrażowego³⁰. Podczas kolejnych spotkań władz 28 stycznia i 24 lutego 1905 r. zadecydowano o wybraniu Opatiji-Wołoska w Dalmacji na miejsce kolejnego Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich³¹. Planowano także wydanie sprawozdania z działalności związku w języku polskim³², ale niestety nie udało się dotąd go odnaleźć w polskich bibliotekach, o ile w ogóle przedsięwzięcie to doszło do skutku.

Podczas Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich w Opatiji-Wołosku w 1905 r. debatowano nad kwestią utworzenia słowiańskiego biura korespondencyjnego, a także wnioskiem złożonym przez Alfreda Szczepańskiego utworzenia słowni-

²⁹ *Echa zachodnie. Wiedeń*, „Kraj” 1904, nr 15 z 22 IV, s. 15.

³⁰ *Ústřední svaz slovanských novinářů*, „Národní listy” 1904, nr 336 z 5 XII, s. 2.

³¹ *Zjazd dziennikarzy słowiańskich*, „Kurjer Codzienny” 1905, nr 31 z 6 II, s. 2; *VI Zjazd dziennikarzy w Austrii*, „Tygodnik Ilustrowany” 1905, nr 11 z 18 III, s. 198.

³² *Ze związku dziennikarzy słowiańskich*, „Gazeta Narodowa” 1905, nr 29 z 5 II, s. 2.

ka słowiańskiego. W obu przypadkach wykonanie zadania powierzono Centralnemu Związkowi Dziennikarzy Słowiańskich³³.

Towarzystwo Dziennikarzy Polskich miało wówczas zagwarantowane cztery miejsca w wydziale związku, ale bywało i tak, że odstępowało swoje miejsce przedstawicielom innych towarzystw. Tak było w 1905 r., kiedy to z powodu spadku liczby członków Stowarzyszenia Dziennikarzy Pilzneńskich i ryzyka utraty przez nie prawa delegowania członka do władz związku, Towarzystwo Dziennikarzy Polskich wybrało na swojego przedstawiciela czeskiego dziennikarza – Karela Jonáša. Analogicznie zrobił przyłączony do związku prawdopodobnie w 1904 lub 1905 r. Związek Literatów Polskich w Wiedniu, który jako swojego przedstawiciela wybrał Czecha – Františka Hovorke. Chwalono się później w sprawozdaniu lwowskiego Towarzystwa Dziennikarzy Polskich, że „ten postępek polskich delegatów, wymowniejszy od wielu gołosłownych frazesów o wzajemności słowiańskiej, wywołał w całym zebraniu bardzo korzystne i sympatyczne dla obu naszych towarzystw wrażenie”³⁴.

Na zebraniu władz związku 6 czerwca 1906 r. w Przerowie wzięli udział spośród Polaków Michał Chyliński i Grzegorz Smólski. Ustalono wówczas program kolejnego zjazdu, który zaplanowano na wrzesień 1906 r. w Węgierskim Hradyszczu na Morawach³⁵. Na tym kongresie uchwalono m.in. rezolucję, która doceniała opór polskich dzieci walczących o prawo do używania swojego języka w szkołach pod zaborem pruskim. Rezolucję tę za pośrednictwem Kościoła czeskiego przesłano do Watykanu. Władze Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie wysłały z tego powodu list dziękczynny do władz związku za ten akt wsparcia dla ludności polskiej doświadczającej polityki germanizacji³⁶. Sprawa nabrała jednak jeszcze większego rozgłosu za sprawą czynników politycznych, bowiem Rada Miasta Pragi 18 stycznia 1907 r. uchwaliła rezolucję sprzeciwiającą się „znęcaniu się władz pruskich nad Polakami i zmuszaniu dzieci polskich do nauki religii w języku niemieckim”³⁷. Ten fakt stał się przedmiotem dyskusji wśród członków Koła Polskiego w wiedeńskim parlamencie, a dalszy bieg tej sprawie miał zapewnić Dawid Abrahamowicz³⁸.

³³ *Ze świata. Zjazd dziennikarzy słowiańskich w Wolosce*, „Nowa Reforma” 1905, nr 113 z 18 V, s. 2.

³⁴ *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 1. kwietnia 1905 r. do dnia 23. kwietnia 1906 r. przedłożone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 6. maja 1906 r.*, Lwów 1906, s. 6.

³⁵ *Osmý sjezd slovanských novinářů*, „Čech” 1906, č. 189 z 11 VI, s. 5.

³⁶ *Poročilo Osrednje zveze slovanskih časnikarjev za leto 1906–1907...*, s. 8–9; *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 10. maja 1906 do dnia 7. kwietnia 1907 roku przedłożone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 7. kwietnia 1907 r.*, Lwów 1907, s. 10–11.

³⁷ *Koło polskie. Wiedeń*, „Gazeta Narodowa” 1907, nr 21 z 25 I, s. 3.

³⁸ Tamże.

Na zjeździe w Węgierskim Hradyszczu zobligowano władze związku do stworzenia spisu korespondentów słowiańskich, ponadto Bronisław Laskownicki wezwał wydział, „ażeby na przyszły Zjazd opracował projekt nowego statutu Związku, opartego na organizacji międzynarodowego Związku stowarzyszeń dziennikarzy, a umożliwiającego zrzeszenie się w Związku wszystkich narodowości słowiańskich, a więc i tych, które mieszkają poza granicami monarchii austro-węgierskiej”³⁹.

Po obradach kongresu, w dniu 9 września 1906 r., wybrano także nowe władze związku. W ich skład weszli znów Polacy w osobach Michała Chylińskiego – jako prezesa, Bronisława Laskownickiego, dra Kazimierza Ostaszewskiego-Barańskiego, Władysława Prokescha z Towarzystwa Dziennikarzy Polskich, a spośród Związku Literatów Polskich w Wiedniu Szymona Kwaszewskiego i Grzegorza Smólskiego. Zastępcą związku obrano Holečka (redaktora „Národních Listův”). Planowano wówczas zorganizować kolejny Zjazd Dziennikarzy Słowiańskich w Krakowie, a dyspozycje w tej sprawie przekazano wydziałowi⁴⁰, ostatecznie jednak ten plan nie został zrealizowany.

Kolejne walne zgromadzenie związku miało miejsce 14 grudnia 1907 r. w Pradze, podczas którego wybrano nowe władze⁴¹. Były one odpowiedzialne za zorganizowanie kolejnego Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich – ponownie zdecydowano się na Lublanę. Ale zanim doszło do kongresu, na następnym posiedzeniu władz związku 25 maja 1908 r. w Pradze na polski wniosek oficjalnie potępiono morderstwo dokonane przez Myrosława Siczyńskiego na namiestniku Galicji – Andrzeju Potockim⁴².

Podczas zebrania 9 września 1908 r. w Lublanie walne zgromadzenie związku wydało rezolucję wzywającą jego wydział do złożenia przewodniczącemu Międzynarodowego Związku Prasy (International Union of Press Associations / Union Internationale des Associations de Presse) protestu w sprawie prześladowań Polaków w zaborze pruskim. W 1908 r. odbywał się bowiem w Berlinie Międzynarodowy Zjazd Prasy, w którym Polacy celowo – na znak protestu – nie wzięli udziału, a solidarność z nimi ogłosili inni dziennikarze słowiańscy, odmawiając uczestnictwa w zjeździe. Najdonioślejszym osiągnięciem VIII Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich w Lublanie było jednak ogłoszenie propagowanego przez Bronisława Laskownickiego dwa lata wcześniej w Węgierskim Hradyszczu przekształcenia Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich we Wszech-

³⁹ *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 10. maja 1906 do dnia 7. kwietnia 1907...*, s. 10–11.

⁴⁰ *Poročilo Osrednje zveze slovanskih časnikarjev za leto 1906–1907...*, s. 4–5; Kołodziej [pseud.], *Zjazd dziennikarzy słowiańskich*, „Kraj” 1906, nr 36 z 21 IX, s. 5–6.

⁴¹ [Ogłoszenie o walnym zgromadzeniu], NAČR, ASYN 2/6, [b.p.].

⁴² J. Vejvara, *VIII. Sjezd slovanských novinářů...*, s. 57.

słowiański Związek Dziennikarzy⁴³. Stan liczebny związku przed przekształceniem wynosił 280 członków, z czego Stowarzyszenie Dziennikarzy Czeskich liczyło 75 członków, Towarzystwo Dziennikarzy Polskich – 63, Zjednoczenie Dziennikarzy Czeskich – 54, Stowarzyszenie Dziennikarzy Ruskich – 8, Stowarzyszenie Dziennikarzy Moraw i Śląska – 17 członków, Związek Literatów Polskich w Wiedniu – 23 członków, a nowo przyłączone Towarzystwo Słoweńskich Literatów i Dziennikarzy (Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev) – 40 członków⁴⁴. Oznacza to, że Polacy stanowili wówczas 35% składu.

Statut nowo powołanej organizacji został zatwierdzony przez władze państwowe w dniu 26 grudnia 1908 r.⁴⁵, a 11 stycznia 1909 r. czeska strona zaprosiła Polaków na spotkanie, które miało się odbyć 16 stycznia w Pradze⁴⁶. Następnie 22 stycznia Czesi poprosili o zaproponowanie z grona Towarzystwa Dziennikarzy Polskich osób, które wejdą do władz Wszechsłowiańskiego Związku Dziennikarzy⁴⁷ i przesłali zaproszenie na walne zgromadzenie mające się odbyć 13 lutego 1909 r.⁴⁸ Josef Vejvara przedstawił na nim sprawozdanie z działalności Związku Dziennikarzy Słowiańskich za okres od 1 grudnia 1907 r. do 31 stycznia 1909 r. i omówił kwestię powołania nowej organizacji.

16 kwietnia 1909 r. Josef Vejvara i Josef Holeček wysłali zaproszenie do polskich dziennikarzy, aby stawili się 24 kwietnia 1909 r. w Pradze na zebraniu władz Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich celem przygotowania kolejnego Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich oraz dyskusji nad słownikiem miejscowości słowiańskich⁴⁹. Zapewne podczas tego spotkania omawiano także oficjalne zainicjowanie działalności nowego, rozszerzonego związku, skoro zaledwie dzień po obradach, w dniu 25 kwietnia, obaj czescy działacze przygotowali zaproszenie na pierwsze walne zgromadzenie Wszechsłowiańskiego Związku Dziennikarzy Słowiańskich. Miało się ono odbyć 15 maja 1909 r. w Pradze⁵⁰. W archiwum Towarzystwa Dziennikarzy Polskich zachował się

⁴³ *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 12. kwietnia 1908 do 25. kwietnia 1909 przedłożone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 25. kwietnia 1909 r.*, Lwów 1909, s. 8–9.

⁴⁴ J. Vejvara, *VIII. Sjezd slovanských novinářů...*, s. 58.

⁴⁵ *Stanovy Všeslovanského svazu novinářů*, Praha 1909 (egzemplarz w: NAČR, ASYN 2/2).

⁴⁶ List J. Vejvary i J. Holečka do Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie, Praga 11 I 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, снп. 31, к. 4.

⁴⁷ List J. Vejvary i J. Holečka do Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie, Praga 22 I 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, снп. 31, к. 8.

⁴⁸ Zaproszenie na Walne Zgromadzenie Związku Dziennikarzy Słowiańskich, Praga 18 I 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, снп. 31, к. 10.

⁴⁹ Ogłoszenie J. Vejvary i J. Holečka o posiedzeniu Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich 24 IV 1909, Praga 16 IV 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, снп. 31, к. 67.

⁵⁰ Ogłoszenie J. Vejvary i J. Holečka o walnym zgromadzeniu Wszechsłowiańskiego Związku Dziennikarzy 15 V 1909, Praga 25 IV 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, снп. 31, к. 76.

ponadto list Vejvary i Holečka do Ostaszewskiego-Barańskiego z 27 kwietnia 1909 r., wzywający, aby lwowska organizacja wybrała spośród siebie delegatów do władz nowego związku⁵¹.

Towarzystwo Dziennikarzy Polskich, przesyłając w dniu 10 maja 1909 r. swoje rekomendacje (wszystkie później uwzględniono) na członków zarządu, dodatkowo dołączało „serdeczne życzenia by Ogólno-słowiański Związek rósł i potężniał na pożytek myśli słowiańskiej” i dodawało: „Niech hasłem jego działalności będzie Wolność, Równość i Braterstwo a z całą pewnością wówczas i zwycięstwo zostanie przy takim naszym sztandarze”⁵².

Wszechsłowiański Związek Dziennikarzy oficjalnie zainaugurował swą działalność 15 maja 1909 r. na spotkaniu, które odbyło się w Pradze i wnet zostało dostrzeżone przez prasę nie tylko słowiańską, ale i niemiecką⁵³. Przewodniczącym nowej organizacji został Josef Holeček, jego zastępcą Kazimierz Ostaszewski-Barański, do wydziału weszli ponadto jako sekretarz Josef Vejvara i jako skarbnik Josef Miškovský, ponadto z Polaków we władzach znaleźli się jako zwykli członkowie wydziału (bez funkcji) Władysław Prokesch, Bronisław Laskownicki i Aleksander Karcz, a także kilku Czechów⁵⁴. Kazimierz Ostaszewski-Barański został ponadto członkiem sądu arbitrażowego towarzystwa⁵⁵.

Mimo uformowania nowej organizacji nadal zwoływano spotkania pod szyldem Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich. Na kolejne spotkanie władz tego związku zaproszono polskich członków zarządu 26 maja. Spotkanie odbyło się 5 czerwca 1909 r. w Pradze, a jego tematem była głównie dyskusja nad wydaniem słownika słowiańskiego oraz miejscem kolejnego Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich⁵⁶.

29 maja 1909 r. ukazał się wywiad Kazimierza Ostaszewskiego-Barańskiego udzielony redaktorowi gazety „Świat”, który dowodzi, że polscy dziennikarze we Lwowie liczyli na przyłączenie do Wszechsłowiańskiego Związku Dziennikarzy polskich stowarzyszeń dziennikarskich z Wielkiego Księstwa Po-

⁵¹ List J. Vejvary i J. Holečka do K. Ostaszewskiego-Barańskiego, Praga 27 IV 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, к. 82.

⁵² List K. Ostaszewskiego-Barańskiego w imieniu Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie do Wszechsłowiańskiego Związku Dziennikarzy, Lwów 10 V 1909, ASYN 2/3, [b.p.].

⁵³ *Allslavischer Preßverband*, „Union” 1909, nr 134 z 16 V.

⁵⁴ Komunikat „Z «Towarzystwa dziennikarzy polskich we Lwowie»”, [18 V 1909], ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, к. 91; *VIII. Sjezd ústředního Svazu slovanských novinářů v Lublani ve dnech 8. a 9. září r. 1908*, Praha [1908], s. 34; *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 12. kwietnia 1908 do 25. kwietnia 1909...*, s. 11.

⁵⁵ *Allslavischer Preßverband*, „Union” 1909, nr 134 z 16 V.

⁵⁶ List J. Vejvary i J. Holečka do Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie, Praga 26 V 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, к. 111.

znańskiego, Królestwa Polskiego czy Ziem Zabrzanych. Wiceprzewodniczący Związku miał powiedzieć:

Naturalnie, utrzymujemy żywe i serdeczne stosunki z pokrewnymi stowarzyszeniami polskimi, a bardzo przyjazne ze słowiańskimi. Ucieszyliśmy się niezmiernie wiadomością o tworzeniu się towarzystw dziennikarskich w Warszawie i Kijowie. Spodziewamy się, że one, podobnie jak i warszawska Kasa i poznańskie Towarzystwo, wejdą w skład organizacji międzynarodowej i ogólnosłowiańskiej. Byłoby to rzeczą bardzo pożądaną, gdyż wówczas uzyskalibyśmy dla Polaka miejsce w stałym biurze międzynarodowym i w prezydium Związku międzynarodowego, a z tych miejsc możnaby niejedno dobre zapoczątkować⁵⁷.

7 czerwca 1909 r. ukonstytuowane w Warszawie Towarzystwo Literatów i Dziennikarzy Polskich zwróciło się do Kazimierza Ostaszewskiego-Barańskiego w sprawie udzielenia „adresów tych stowarzyszeń literacko-dziennikarskich słowiańskich i cudzoziemskich, które należałoby zawiadomić o ukonstytuowaniu się” Towarzystwa, proszono też o poinstruowanie o zasadach przystąpienia do Międzynarodowego Kongresu Prasy⁵⁸. Być może przy tej okazji pojawił się pomysł, by kolejny Zjazd Dziennikarzy Słowiańskich zorganizować w Warszawie, o czym prawdopodobnie wtedy polscy delegaci związku dyskutowali z czeskimi kolegami, skoro 25 czerwca Vejvára odpisywał Ostaszewskiemu-Barańskiemu, że nie ma dogodnych warunków (być może Czesi prowadzili jakieś rozmowy w Wiedniu) do zorganizowania kongresu w stolicy Królestwa Polskiego⁵⁹. W tej sytuacji planowano zwołanie Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich w Zagrzebiu, co również ostatecznie nie doszło do skutku, o czym Josef Holeček informował członków związku komunikatem z 22 października 1909 r.⁶⁰

10 grudnia 1909 r. odbyła się konferencja delegatów słowiańskich towarzystw, na którym czeski działacz neoslawistyczny Karel Kramář zawnioskował o zmianę miejsca kolejnego zjazdu z miast w Austrii na bułgarską Sofię na czerwiec 1910 r. przy okazji organizowanego tam wówczas Zjazdu Neosłowiańskiego⁶¹. Na grudniowym spotkaniu wspomniano ponadto zmarłego niedawno przewodniczącego Związku Dziennikarzy Ruskich Osipa Markowa, który miał zabiegać o przyłączenie się dziennikarstwa rosyjskiego i serbskiego do związku. Pojawiła się też propozycja Rajmunda Cejnka, by ogłosić w słowiańskich językach odezwę informującą o powołaniu Wszechsłowiańskiego

⁵⁷ Jarosz, *Organizacja dziennikarzy polskich*, „Świat” 1909, nr 22 z 29 V, s. 5.

⁵⁸ List S. Krzywoszewskiego do K. Ostaszewskiego-Barańskiego, Warszawa 7 VI 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, k. 112.

⁵⁹ List S. Vejvary do K. Ostaszewskiego-Barańskiego, Praga 25 VI 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, k. 127–128.

⁶⁰ Komunikat J. Vejvary, Praga 22 X 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, k. 199.

⁶¹ *Kronika. Lwów, dnia 13 grudnia*, „Gazeta Narodowa” 1909, nr 285 z 14 XII, s. 2.

Związku Dziennikarzy, do którego miałyby się przyłączyć kolejne słowiańskie organizacje dziennikarskie. Informowano także o wyprawie czeskich dziennikarzy do Warszawy i obietnicy, którą polscy dziennikarze złożyli, iż przystąpią do związku⁶².

Fakt chęci wyjścia poza Austrię i szukania zabezpieczenia współpracy słowiańskiej poza granicami monarchii odnotowano w prasie niemieckiej⁶³. Stosowne decyzje o wyborze miejsca na kolejny zjazd podjęto na zebraniu władz związku w dniu 25 lutego 1910 r., podczas którego ostatecznie zdecydowano, że Sofia będzie kolejnym gospodarzem Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich – co wywołało zastrzeżenie ze strony polskiej. Obecny na zebraniu Władysław Prokesch obawiał się bowiem, że zjazd przybierze charakter polityczny z powodu organizowanego w bułgarskiej stolicy równoległe Zjazdu Neosłowiańskiego⁶⁴.

Choć starano się ograniczyć konotacje między obu imprezami, to w rzeczywistości obawy Prokescha okazały się zasadne. Do Sofii pojechali bowiem prócz Słowian południowych spoza monarchii habsburskiej również dziennikarze rosyjscy. Brak uzgodnienia tej kwestii z polskimi członkami związku spowodował, że Kazimierz Ostaszewski-Barański, który miał wystąpić na zjeździe z referatem, ostatecznie wycofał się z udziału w nim, podobnie jak cała reszta delegacji Towarzystwa Dziennikarzy Polskich⁶⁵. Mimo to podczas zebrania wyborczego związku obrano na kolejną kadencję na wiceprzewodniczącego związku Kazimierza Ostaszewskiego-Barańskiego, a Władysława Prokescha, Bronisława Laskownickiego i Aleksandra Karcza na członków wydziału⁶⁶.

Kłopotliwa sytuacja powtórzyła się rok później, podczas organizowanego tym razem w Belgradzie X Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich powiązanego z wystawą dziennikarską w serbskiej stolicy. Początkowo Towarzystwo Dziennikarzy Polskich uchwaliło wzięcie udziału w kongresie, ale „z powodu zmiany programu pierwotnego, a raczej rozszerzenia go” postanowiono „w Zjeździe słowiańskim nie brać udziału”⁶⁷. Polaków ponownie wybrano zaocznie do władz wydziału mimo ich nieobecności w Belgradzie. Na posiedzeniu związku

⁶² Komunikat o zebraniu, Praga 10 XII 1909, ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, к. 215.

⁶³ „Union” 1909, 16 XII, ЦДІАЛ, ф. 466, спр. 31, к. 219; к. 223.

⁶⁴ *Korespondencje „Kurjera warszawskiego”*. Praga, 5-go marca (Zjazd dziennikarzy słowiańskich w Sofji), „Kurjer Warszawski” 1910, nr 68 z 9 III, s. 2.

⁶⁵ *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 10. kwietnia 1910 do 7. kwietnia 1911 przedłożone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 23. kwietnia 1911 r.*, Lwów 1911, s. 15.

⁶⁶ Tamże, s. 17.

⁶⁷ *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 7. kwietnia 1911 do 9. kwietnia 1912 przedłożone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 21. kwietnia 1912 r.*, Lwów 1912, s. 10.

10 lipca Kazimierz Ostaszewski-Barański znów został zastępcą przewodniczącego, a Aleksander Karcz, Bronisław Laskownicki i Władysław Prokesch członkami wydziału⁶⁸.

Kolejny Zjazd Dziennikarzy Słowiańskich znów planowano w Zagrzebiu, ale powołane tam w 1910 r. Chorwackie Towarzystwo Dziennikarskie (Hrvatsko novinarsko društvo) zrezygnowało „ze względu na stosunki polityczne, panujące w kraju” z organizacji imprezy⁶⁹. Zjazd odbył się więc w Pradze przy okazji uroczystości odsłonięcia pomnika Františka Palackiego, nawiązywano więc niejako do okoliczności zwołania I Zjazdu Dziennikarzy Słowiańskich z 1898 r., gdy położono kamień węgielny pod ów pomnik. Tym razem jednak Polaków zabrakło na uroczystościach w Pradze, co tłumaczono rozbieżnościami w rozumieniu kwestii słowiańskiej i pozytywnym stosunkiem Czechów do Rosjan⁷⁰. Niemniej relacje ze zjazdu, w ograniczonej co prawda wersji, w polskiej prasie się ukazały. Informowano m.in. o władzach nowego kongresu reprezentujących wszystkie prócz polskiej narodowości słowiańskie w monarchii habsburskiej oraz o wygłoszonych referatach⁷¹.

O dalszej aktywności Polaków w związku w ostatnich latach przed I wojną światową polska prasa milczy. Podobnie ostatnie przed Wielką Wojną sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich nawet nie wspomina polskiego członkostwa w związku, co było odnotowywane we wcześniejszych rocznikach⁷². Można z tego wnioskować, że polski udział w tej międzynarodowej inicjatywie *de facto* zamarł z powodu konfliktu z Czechami o udział rosyjskich dziennikarzy w tej słowiańskiej współpracy prasowej.

Brak negatywnych doświadczeń związanych z rusyfikacją i propagandą rosyjską prawdopodobnie zdecydował o szukaniu przez stronę czeską, jak i inne narodowości słowiańskie oparcia w Rosji przeciwko niemieckiej i madziarskiej dominacji politycznej w monarchii, co było z kolei nie do pomyślenia dla strony polskiej. Prócz tej kwestii należy jednocześnie zauważyć, że równoległe do słabnięcia zainteresowania strukturami ogólnosłowiańskimi, galicyjscy Polacy zaangażowali się w rozwój innej inicjatywy prasowej – Związku Dziennikarzy Polskich (zał. 1908), do której akces zgłaszały polskie organizacje dziennikarskie z innych zaborów. Jak się okazało, animozje, które zaczęły się objawiać

⁶⁸ Tamże, s. 11.

⁶⁹ *Zjazd dziennikarzy słowiańskich*, „Dziennik Poznański” 1912, nr 25 z 1 II, s. 4.

⁷⁰ *Na uroczystości w Złotej Pradze*, „Nowa Reforma” 1912, nr 290 z 28 VI, s. 1.

⁷¹ *Kongres dziennikarzy słowiańskich. Praga, 29 czerwca*, „Nowa Reforma” 1912, nr 291 z 29 VI, s. 1; *Uroczystości w Pradze*, „Czas” 1912, nr 291 z 29 VI, s. 1.

⁷² *Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 27. kwietnia 1913 do 10. maja 1914 przedłożone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 10. maja 1914 r.*, Lwów 1914.

wraz z zacieśnianiem współpracy między Słowianami, a co za tym idzie, wzajemnym poznaniem i odkryciem różnic, zwiastowały szereg problemów politycznych, które nastąpiły między słowiańskimi narodami podczas, a zwłaszcza po I wojnie światowej.

Udział Polaków w obu stowarzyszeniach dziennikarskich w latach 1902–1908 był jednak zauważalny nie tylko w polskiej prasie, ale również w prasie zagranicznej, zwłaszcza przy okazji corocznych Zjazdów Dziennikarzy Słowiańskich, na których polska delegacja zawsze była jedną z liczniejszych. Kluczową rolę w nawiązaniu i podtrzymywaniu tej współpracy w badanym okresie odgrywało raptem kilku dziennikarzy, którzy wchodzili w skład kolejnych zarządów obu organizacji. Byli to: Michał Chyliński, dr Kazimierz Ostaszewski-Barański, dr Adam Bienkowski, Bronisław Laskownicki i Władysław Prokesch, a także w początkowym okresie Teofil Merunowicz oraz w późniejszych latach Aleksander Karcz. Warto poświęcić nieco uwagi tym dziennikarzom, stanowili bowiem faktyczną reprezentację polskiego dziennikarstwa z Galicji na arenie międzynarodowej.

Michał Chyliński (1853–1925)⁷³ był redaktorem naczelnym „Czasu” w latach 1892–1904, w późniejszym okresie zaś „Gazety Lwowskiej”, a także wiceprezesem Towarzystwa Dziennikarzy Polskich. Był także aktywny politycznie. W 1904 r. został powołany na urząd wiceprezydenta Krakowa i pełnił tę funkcję do roku 1907. Jako redaktor najstarszej galicyjskiej gazety w Centralnym Związku Dziennikarzy Słowiańskich został wybrany na prezesa całego stowarzyszenia. Cieszył się sporym autorytetem, ale z czasem zaniechał swojej aktywności na rzecz słowiańskiej współpracy.

Kazimierz Ostaszewski-Barański (1862–1913)⁷⁴ uzyskał doktorat z prawa, ale był znany przede wszystkim jako dziennikarz, literat i popularyzator historii (pisał m.in. publikacje o rabacji 1846 r. w Galicji czy gubernatorze Galicji – Wacławie Zaleskim). W omawianym okresie był współwłaścicielem i redaktorem naczelnym „Dziennika Polskiego”, a także sekretarzem Towarzystwa Dziennikarzy Polskich oraz wiceprezesem Związku Dziennikarzy w Austrii. Po przekształceniu Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich we Wszechsłowiański Związek Dziennikarzy pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego. Szczególną wartość w jego dorobku publicystycznym stanowią reportaże z odbywanych podróży, w tym – przy okazji Zjazdów Dziennikarzy Słowiańskich. Kongres dubrownicki przyczynił się bowiem do opublikowania książki *Z krajiny stu wysp* (1902), IV zjazd w Lublanie – do wydania dzieła *Z nad Drawy*,

⁷³ A. Beaupré, *Chyliński Michał (1856–1925)* [w:] *Polski słownik biograficzny* (dalej: *PSB*), t. 4, Kraków 1938, s. 13.

⁷⁴ C. Lechicki, *Ostaszewski Barański [...]* (1862–1913) [w:] *PSB*, t. 24, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979, s. 461–463.

Sawy i Soczy (1903), z kolei kongresy w Pradze, Pilźnie i Węgierskim Hradyszczu – do publikacji opracowań *Z dorzecza Weltawy* (1905) i *Z morawskiej ziemi* (1908). Prace te nie powstałyby, gdyby nie udział w zjazdach, ale również gdyby nie faktyczna fascynacja Ostaszewskiego-Barańskiego Słowiańszczyzną. Dzieła te są wnikliwym opisem krajów południowej i zachodniej Słowiańszczyzny, ich kultury, zwyczajów, zabytków i przyrody.

Kolejny z aktywnych działaczy na polu współpracy słowiańskiej to Władysław Prokesch (1863–1923)⁷⁵, redaktor „Nowej Reformy”, członek Towarzystwa Dziennikarzy Polskich oraz Syndykatu Dziennikarzy w Krakowie. Był wielokrotnie uczestnikiem Zjazdów Dziennikarzy Słowiańskich, ale także regularnym delegatem Towarzystwa Dziennikarzy Polskich na spotkaniach roboczych Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich.

Ważną rolę w słowiańskiej inicjatywie dziennikarskiej odegrał również Bronisław Laskownicki (1866–1944)⁷⁶, współzałożyciel i redaktor czasopism „Wiek XX” i „Wiek Nowy”, późniejszy prezes Towarzystwa Dziennikarzy Polskich po I wojnie światowej oraz Syndykatu Dziennikarzy Lwowskich. Nie tylko wchodził w skład kolejnych wydziałów Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich, ale również optował za jego przekształceniem we Wszechsłowiański Związek Dziennikarzy, co dokonało się na Zjeździe Dziennikarzy Słowiańskich w Węgierskim Hradyszczu w 1906 r.

Należy również wymienić Adama Bieńkowskiego (1867–1909), doktora prawa, inicjatora i kierownika galicyjskiej filii c.k. Biura Korespondencyjnego dla Lwowa w 1898 r. i Krakowa w 1901 r. Był sekretarzem i radcą Departamentu Prasowego w Prezydium Rady Ministrów w Wiedniu, członkiem Towarzystwa Dziennikarzy Polskich. Jego prawnicze doświadczenie zostało przez stronę polską wykorzystane podczas opracowywaniu statutów zarówno Towarzystwa Dziennikarzy Polskich, jak i Centralnego Związku Dziennikarzy Słowiańskich.

Częstym gościem kolejnych Zjazdów Dziennikarzy Słowiańskich, a w ostatnich latach aktywności Polaków we Wszechsłowiańskim Związku Dziennikarzy członkiem wydziału tegoż stowarzyszenia był Aleksander Karcz (1867–1915)⁷⁷. Dziennikarz ten był związany z „Nową Reformą”. W 1912 r. był jednym z inicjatorów powołania Syndykatu Dziennikarzy Krakowskich, a następnie jego prezesem.

⁷⁵ R. Skreń, *Prokesch Władysław Józef (1863–1923)* [w:] *PSB*, t. 28, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984–1985, s. 481–483.

⁷⁶ C. Lechicki, *Laskownicki Bronisław (1866–1944)* [w:] *PSB*, t. 16, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 525.

⁷⁷ A. Kottówna, *Karcz Aleksander [...]* (1867–1915) [w:] *PSB*, t. 12, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1967, s. 26–27.

Na koniec warto jeszcze wspomnieć o Teofilu Merunowiczu (1846–1919)⁷⁸, postaci szczególnie barwnej i wszechstronnie aktywnej. Był z pochodzenia Rusinem, weteranem powstania styczniowego, politykiem z ogromnym stażem (jako poseł zasiadał w ławach Sejmu Krajowego przez ponad trzy dekady (1882–1913), a w Radzie Państwa przez lat dziesięć (1897–1907)). Współpracował z szeregiem galicyjskich gazet, ale najdłużej z „Gazetą Narodową”. Był także wydawcą „Ekonomisty Polskiego”. Często wypowiadał się na temat potrzeb rozwoju gospodarczego Galicji.

Ta grupa była *de facto* odpowiedzialna za rozwój współpracy słowiańskiej, ale nie można zapominać także o kilkudziesięciu jeszcze osobach, które regularnie uczestniczyły w kolejnych Zjazdach Dziennikarzy Słowiańskich. Analiza tej grupy wymaga jednak odrębnego opracowania. Niemniej jednak ludzie ci oraz ich aktywność na forum międzynarodowym ilustruje szersze procesy, które dokonywały się w tym czasie. Przede wszystkim ich aktywność dowodzi profesjonalizacji prasy galicyjskiej, która realnie dokonała się w ostatniej dekadzie wieku XIX i pierwszej XX. W tym bowiem okresie doszło do samoorganizacji dziennikarzy, tzn. utworzenia Towarzystwa Dziennikarzy Polskich, a później innych organizacji dziennikarskich. Członkowie i władze tych towarzystw stanowili faktyczną „elitę dziennikarską”, możemy więc mówić o ukształtowaniu się sformalizowanej grupy zawodowej. Miała ona bowiem własne struktury odpowiedzialne za konsolidację środowiska, pomoc prawną i finansową. Najbardziej aktywna grupa dziennikarzy skupiona w Towarzystwie Dziennikarzy Polskich zaczęła przewodzić nie tylko galicyjskiemu dziennikarstwu, ale również działać na polu międzynarodowym i wchodzić w relacje partnerskie z dziennikarzami innych krajów słowiańskich, chcąc tym samym wpływać nie tylko na kontakty między dziennikarzami z różnych krajów, ale również na kształt relacji między-słowiańskich w Europie w ogóle.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiv Národního Muzea v Praze,

Ant. Hajn 240,

– inv. č. 6514: V sjezd slovanských novinářů v Plzni.

– inv. č. 6515: VIII sjezd slovanských novinářů v Lublani 8–9 září 1908.

Ant. Hajn 274,

– inv. č. 6978: Sjezd slovanských novinářů v Lublani 1908 skupinové foto - pohlednice.

⁷⁸ J. Zdrada, *Merunowicz Teofil (1846–1919)* [w:] *PSB*, t. 20, Wrocław–Warszawa–Kra-ków–Gdańsk 1975, s. 455–457.

Národní Archiv České Republiky,

ASYN 2/2: Všeslovanský svaz novinářů – stanovy.

ASYN 2/3: Všeslovanský svaz novinářů – Sjezdy.

ASYN 2/6: Ústřední svaz slovenských novinářů.

Central'nij Deržavnij Īstoričnij Arhiv Ukraïni, m. L'viv,

f. 466: Tovaristvo Pol's'kih Žurnalistiv, m. L'viv, 1893–1939 rr., op. 1,

– spr. 11: Zvit pro diálnist' tovaristva za 1899–1900 rr.

– spr. 12: Zvit pro diálnist' tovaristva za 1901 r.

– spr. 30: Listuvannâ z fizičnimi ta űrudičnimi osobami z organizacijnih pitan'. Īnventar arhivu tovaristva za 1893–1907 pp.

– spr. 31: Listi tovaristvu vid organizacij, tovaristv ta ĩn. fizičnih ĩ űrudičnih osib z organizacijnih pitan', 1908–1910.

Źródla drukowane

VIII. Sjezd űstředního Svazu slovanských novinářů v Lublani ve dnech 8. a 9. září r. 1908, Praha [1908].

Cejnek R., *Sjezd slovanských novinářů v Plzni*, Praha 1903.

Poročilo Osrednje zveze slovanskih časnikarjev za leto 1906–1907 (6./IX. – 30./XI/ 1907), Praha 1907.

Sprawozdania Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od dnia 1. kwietnia 1902 roku do dnia 30. kwietnia 1903 roku, wraz ze szkicem pierwszego 10-lecia Towarzystwa przedłozone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 10. maja 1903 r., Lwów 1903.

Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 1. kwietnia 1905 r. do dnia 23. kwietnia 1906 r. przedłozone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 6. maja 1906 r., Lwów 1906.

Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 10. maja 1906 do dnia 7. kwietnia 1907 roku przedłozone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 7. kwietnia 1907 r., Lwów 1907.

Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 12. kwietnia 1908 do 25. kwietnia 1909 przedłozone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 25. kwietnia 1909 r., Lwów 1909.

Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 10. kwietnia 1910 do 7. kwietnia 1911 przedłozone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 23. kwietnia 1911 r., Lwów 1911.

Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 7. kwietnia 1911 do 9. kwietnia 1912 przedłozone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 21. kwietnia 1912 r., Lwów 1912.

Sprawozdanie Towarzystwa Dziennikarzy Polskich we Lwowie za czas od 27. kwietnia 1913 do 10. maja 1914 przedłozone Walnemu Zgromadzeniu Członków w dniu 10. maja 1914 r., Lwów 1914.

Stanovy űstředního svazu novinářů slovenských, Praha 1902.

Stanovy Všeslovanského svazu novinářů, Praha 1909.

Vejvara J., *VIII. Sjezd slovanských novinářů v Lublani r. 1908*, Praga [1908].

Zpráva űstředního svazu slovanských novinářů za rok 1902–1903, Praha 1903.

Prasa

„Crvena Hrvatska” 1901.

„Czas” 1902, 1912.

„Čech” 1906.

- „Dziennik Poznański” 1912.
 „Gazeta Lwowska” 1903.
 „Gazeta Narodowa” 1905, 1907, 1909.
 „Kraj” 1904, 1906.
 „Kurjer Codzienny” 1905.
 „Kurjer Warszawski” 1910.
 „Narodni listy” 1904.
 „Nowa Reforma” 1905, 1912.
 „Świat” 1909.
 „Tygodnik Ilustrowany” 1905.
 „Union” 1909.

Opracowania

- Beaupré A., *Chyliński Michał (1856–1925)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 4, Kraków 1938, s. 13.
- Bibliografia historii Polski XIX i XX wieku*, t. 3, wol. 3, red. D. U. Ściegosz-Karpińska, Warszawa 2017.
- Drąg K., *Lwowskie korzenie polskiego dziennikarstwa. Studia nad profesjonalizacją zawodu na przełomie wieków (1848–1914)*, Kraków 2021.
- Homola I., *Prasa galicyjska w latach 1831–1866* [w:] *Prasa polska 1661–1864*, red. J. Łojek, Warszawa 1976, s. 199–246.
- Jakubek M., *Prasa krakowska 1795–1918. Bibliografia*, Kraków 2004.
- Jarowiecki J., *Dzieje prasy polskiej we Lwowie do 1945 roku*, Kraków–Wrocław 2008.
- Jarowiecki J., *Prasa lwowska w latach 1864–1918. Bibliografia*, Kraków 2002.
- Jastrzębski J., *Syndykat Dziennikarzy Krakowskich 1912–1939*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2019, t. 28, s. 39–48.
- Kottówna A., *Karcz Aleksander [...] (1867–1915)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1967, s. 26–27.
- Lechicki C., *Laskownicki Bronisław (1866–1944)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 16, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 525.
- Lechicki C., *Ostaszewski Barański [...] (1862–1913)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 24, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979, s. 461–463.
- Myśliński J., *Prasa Galicji w dobie autonomicznej 1867–1918*, *Prasa polska 1661–1864*, s. 114–176.
- Skreń R., *Prokesch Władysław Józef (1863–1923)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 28, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984–1985, s. 481–483.
- Szczerbiński J., *Środowisko dziennikarzy lwowskich 1831–1863. Narodziny zawodu*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1985–1986, t. 24, nr 2, s. 25–45.
- Świątek A., *Polacy na uroczystościach ku czci Františka Palackiego i I Zjeździe Dziennikarzy Słowiańskich w Pradze w 1898 roku*, „Galicja. Studia i materiały” 2020, t. 6, s. 450–491.
- Toczek A., *Towarzystwo Dziennikarzy Polskich we Lwowie (1893–1918)* [w:] *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 6, cz. 2, red. J. Jarowiecki, Kraków 2003, s. 125–140.
- Toczek A., *Związek Dziennikarzy Polskich we Lwowie (1909–1914) jako pierwsza korporacja dziennikarska o charakterze ogólnopolskim* [w:] *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 7, red. H. Kosętko, Kraków 2005, s. 248–443.
- Tywowicz M., *Prasa Galicji i Rzeczypospolitej Krakowskiej 1772–1850. Studia porównawcze*, Kraków 1979.
- Zdrada J., *Merunowicz Teofil (1846–1919)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 20, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 455–457.

Poles in the Central Union of Slavic Journalists and the All-Slavic Union of Journalists

Summary

The article discusses the collaboration of Polish journalists from Galicia (Society of Polish Journalists in Lviv) and Vienna (Association of Polish Writers in Vienna) with journalists from other Slavic countries within the framework of the Central Union of Slavic Journalists (Ústřední svaz slovenských novinářů), established in 1902. In 1908, this organization expanded beyond the borders of the Habsburg Monarchy and adopted the name All-Slavic Union of Journalists (Všeslovanský svaz novinářů). Due to the participation of Russian journalists in this initiative, Poles ceased their further involvement. The text highlights the engagement of Polish journalists in the union's work and profiles some of the most prominent figures among them.

Keywords: press history, Polish journalism, Galicia, Slavs in the Habsburg Monarchy, Slavic cooperation